

KELET ÉS NYUGAT HATÁRÁN*

KODOLÁNYI JÁNOS

Az utóbbi időben, különösen a két legutóbbi esztendőben, figyelemre méltó jelenségnek vagyunk tanúi a magyar szellemi élet minden területén. Érdeklődésünk möhön fordul az örök, a változhatatlan magyarság jellegzetes vonásai felé. A történelem iránt megnyilvánuló mohó érdeklődés, meg az örök magyarság jellegének kíváncsi vizsgálata szorosan összekapcsolódik. Mintha a történet mély tengerébe nemcsak azért pillantanánk, hogy a mélybe süllyedt atlantiszi világ épületeit lássuk, felkonduló harangszavát halljuk, hanem azért is, hogy visszatükröződő arcunkat figyeljük, magunkat megismerjük. Ez azonban nemcsak magyar jelenség, bár okai a magyarság külső-belső helyzetéből, a fajtának egy nagy erőfeszítésre való ösztönös felkészüléséből erednek. A Szovjetunió népei – tatárok, kirgiziek, mongolok, mordvinok, marik, sőt a maroknyi osztyákok, vogulok – körében is egyre mélyebbre hatol a történelmi múlt, a faji tulajdonságok vizsgálata. Mérhetetlen összegeket, munkát fordítanak ásatásokra, tudósok serege kutatja a fajták jellegzetes kultúrkincseit, irodalomban, zenében, színpadon, építészetben, képzőművészetben egyre nagyobb területet hódít a fajták jellegét felmutató művészet. S ha így van a marxi szemlélet szerint koordinált Szovjetunóban, mennyivel inkább így kell lennie Finnországban, a balti államokban – melyek fejlett faji kultúrájukat készen vitték be a Tanácsköztársaságba – mennyire így kellett lennie a tragikus sorsú Lengyelországban.¹ A kicsiny Szlovákia görcsös erőfeszítéssel kaparja össze népi kultúráját, hogy öntudatot ébresszen magában, Horvátország most kezdi kutatni történelme sekély rétegeit. Nagy, kontinentális egységek körvonalai rajzolódnak, de e körvonalakon belül fehéren izzó feszültséggel gyúlnak ki a fajták öntudatra ébredésének ragyogó tüzei.

A MAGYARSÁG HIVATÁSA

Nekünk, magyaroknak is megvan minden okunk, hogy örök tulajdonságainkat kutassuk. Külső nyomás alatt élünk évszázadok óta. Belső bomlasztó erők lazítják ellenállóképességünket. *A belső bomlasztó erők, mint tudjuk, külső erőkre támaszkodnak.* Földrajzi, katonai helyzetünk nehéz. Gazdasági erőink egy bomlóban lévő liberális-kapitalista termelési rend lehulló kövei s egy kialakulatlan monopolkapitalizmus épületállványai alatt szorongnak. Társadalmi berendezkedésünk a Szovjetunióban szervezett népek kollektívizmusának, a fasizmus különböző formáinak s az angolszász liberalizmusnak zavaros erői között hanyódik. Erkölcsünk szelleme ingadozik, amerre nagyobb katonai, gazdasági és politikai erők vonzzák. Kultúránk véres körmökkel iparkodik napfényre törni a népi mélyrétegekből, s ami ezzel egyértelmű: évszázadok

* A szöveg eredetileg a *Sorsunk* 1941. évi 3. számában jelent meg a 163–178. oldalon, itt rövidítve és szerkesztve közöljük, a jegyzetek és a szögletes zárójellel jelzett betoldások mind a szerkesztő megjegyzései. (A szerk.)

1 Utalás arra, hogy a Hitler–Sztálin-paktum nyomán a Szovjetunió nemcsak Kelet-Lengyelországot, hanem a három balti országot is elfoglalta 1939 őszén.

KELET ÉS NYUGAT HATÁRÁN.

I. KELET NÉPE.

Az utóbbi időben, különösen a két legutóbbi esztendőben, figyelemre méltó jelenségnek vagyunk tanúi a magyar szellemi élet minden területén. Érdeklődésünk möhön fordul az örök, a változhatatlan magyarság jellegzetes vonásai felé. A történelem iránt megnyilvánuló mohó érdeklődés, meg az örök magyarság jellegének kíváncsi vizsgálata szorosan összekapcsolódik. Mintha a történet mély tengerébe nemcsak azért pillantanánk, hogy a mélybe süllyedt atlantiszi világ épületeit lássuk, felkonduló harangszavát halljuk, hanem azért is, hogy visszatükröződő arcunkat figyeljük, magunkat megismerjük.

Ez azonban nemcsak magyar jelenség, bár okai a magyarság külső-belső helyzetéből, a fajtának egy nagy erőfeszítésre való ösztönös felkészüléséből erednek. A Szovjetunió népei – tatárok, kirgiziek, mongolok, mordvinok, marik, sőt a maroknyi osztyákok, vogulok – körében is egyre mélyebbre hatol a történelmi múlt, a faji tulajdonságok vizsgálata. Mérhetetlen összegeket, munkát fordítanak ásatásokra, tudósok serege kutatja a fajták jellegzetes kultúrkincseit, irodalomban, zenében, színpadon, építészetben, képzőművészetben egyre nagyobb területet hódít a fajták jellegét felmutató művészet. S ha így van a marxi szemlélet szerint koordinált Szovjetunóban, mennyivel inkább így kell lennie Finnországban, a balti államokban – melyek fejlett faji kultúrájukat készen vitték be a Tanácsköztársaságba – mennyire így kellett lennie a tragikus sorsú Lengyelországban. A kicsiny Szlovákia görcsös erőfeszítéssel kaparja össze népi kultúráját, hogy öntudatot ébresszen magában, Horvátország most kezdi kutatni történelme sekély rétegeit. S így tovább. Nagy, kontinentális egységek körvonalai rajzolódnak, de e körvonalakon belül fehéren izzó feszültséggel gyúlnak ki a fajták öntudatra ébredésének ragyogó tüzei.

A népi nép, felhívulva imperializmusából következő emberfeletti feladataira, már a század elején mélyen zavaros magát az örök nemesség vizsgálata. Ez a vizsgálat a végletekig vitt

Kodolányi János: Kelet és Nyugat határán. *Sorsunk*, 1941. 3. szám

mélységeiből a ránehezedő hivatalos, európainak mondott, de valójában zavaros, idegen polgári kultúra kriptafedele alól. Egész életünkön végigvonul a máról holnapra való kényszeregyezségek szelleme, sohasem látott impresszionizmusban hányódunk. Lábunk kétségbeesetten tapogat szilárd talaj, tekintetünk örök irányok csillaga után. Mindenki érzi, hogy két feladat sürgőssége szorongat: tisztáznunk kell a világban való helyzetünket, s tisztáznunk kell mivoltunkat, tehát belső erőink mértékét.

Valószínű-e, hogy a magyarság helyt fog állani? – kérdezte évekkel ezelőtt Németh László a *Debreceni Kátéban* [1933]. „Nem valószínű. A valószínűség számtani fogalom, hiányzik belőle a megfoghatatlan heroizmus. Az észérvek aránya a magyarság ellen szól” – felelte. Aztán felteszi a kérdést, hogy miért kell mégis erőltetnünk a helytállást? „Mert így kívánja életünk méltósága, a testünkben szálló sors s az elszántságot kedvelő idő [...] A nagyság, mint maga az élet is, reménytelen, s a reménytelenségben, a falhozállított népek harcában van valami kétszerkettő fölötti remény. A történelem a tragikus életézés csodája. Maratonnál a reménytelenség győzött.” És hogy egyenesedhetik ki a magyarság?

„Hagyományai belső udvarára kell húzódnia, legjobb életnedveit kell főliszivattyúznia magába. Van magyar sors s voltak e sors széljárásában lengő életek: ezeknek izgalmát és erejét kell áteresztelnünk magunkon [...] A magyarság új életrelobbanását kívánjuk egy sorsunkhoz méltó magatartású »új nemességében«.”

Évekkel ezelőtt mondotta ezt a *Debreceni Káté*. Azóta a feladatok nőttek, de mondjuk meg mindjárt azt is, hogy a magyarság megmaradásának lehetőségei is szaporodtak. A valószínűség ma már matematikai értelemben is mellettünk szól, harcunk nem egészen maratonni harc. Ha a reménytelenség ráébresztett bennünket a helytállás kötelességére és méltóságára, a reménység elénk hirtáztatja a jövőndő boldogabb, tisztább képeit is.

Mi a magyarság hivatása? Ezt is számtalanszor kérdezik, fejtegetik manapság. Hallunk európai küldetésről: ez az úgynevezett európai kultúra megvédelmezése volna „kelet barbárságával” szemben. Hallunk Duna-völgyi hivatásról is: ez meg a Duna völgye körül elhelyezkedett népek megszervezése volna, végső soron ugyancsak az „európai” vagy, ha úgy tetszik: „keresztény” kultúra védelmében. A „híd” szerepét is nekünk szánták, a közvetítését: adjuk át Nyugatnak, ami a Keleté, Keletnek, ami a Nyugaté. Ami ebből az adom-veszemből megmarad, az a miénk. De számoljunk csak le a szép szavakkal! E hivatásokat és küldetéseket Európa, vagy ha úgy tetszik: a nyugati keresztény kultúra tűzte ki elénk a maga érdekében. Harcolj, vérezz, és én kitüntetlek – mondja Európa. Valld és hirdesd az én felsőbbrendűségemet, és én nyakadba akasztom kultúrnéppé avató Korvin-láncomat.

A nyugati kultúra, pontosabban: a kereszténység védelmének gondolata IV. Béla kétségbeesett segélykérő leveleiben bukkan fel először. A tatár támadással szemben Magyarország a maga erejéből nem tudott megállni. Látta Lengyelország, Csehország összeomlását. A király, igen helyesen, de sajnós, eredménytelenül, arra hivatkozott, hogy Magyarország bukása a kereszténység bukását vonhatja maga után. Könyörgött, segítsenek bennünket a helytállásban Nyugat hatalmai. A pápa szép buzdításokat küldött, de sürgősebb dolga volt: le kellett számolnia a császárral, az Antikrisztussal. A mongolokkal talán meg lehetett volna egyeznie – s történetek is lépések ez irányban – olyasformán, hogy megkeresztelkednek, s osztoznak a pápával a földi hatalomban, de a császár ott állott Róma kapui előtt, vele egyezkedni nem lehetett. A magyarság tehát elbukott, elbukott a maga védelmében, noha önvédelmi harca Nyugat és a kereszténység érdekét is szolgálta.

Ugyanez ismétlődött a török hódítás idején. A keresztény kultúrát, Nyugat-Európát védelmeztük anélkül, hogy a védelmezettek támogattak volna. Szükségtelen, hogy részletezzük a dolgot. A magunk megmaradásáért véreztünk, szenvedtünk másfél évszázadon át s ebből adódott, hogy védelmeztük Nyugatot is, minthogy a kapuban állván, csak a mi holttestünkön át közelíthették

»» **kultúránk**
a népi mélyrétegből
tör napfényre

meg Nyugatot a Keletről előretört erők. A nyugati „kultúrnépek” ezért ismét nyakunkba akasztották a megtisztelő Korvin-láncot, de siettek leszámítolni a védelem hasznát: a török kiszorítása után elkergették honfoglaló nemzetségeinket ősi földjükről, jobbágysorba juttatták őket. Nyugatról pedig egy eljövendő Habsburg-imperializmus számára hídpillérekül idetelepítettek egy sereg idegent, hogy Magyarországból „virágzó kulturbodent” teremtsen. Majd később élcsapata lehettünk a nyugati kapitalista imperializmus háborúságában az egyik viaskodó félnek. Jutalmunk lett Trianon. Ha más példára vagyunk kíváncsiak, tekintsünk a rokon finn nemzetre. Egy évvel ezelőtt ugyancsak a „nyugati kultúrát” védelmezte véres áldozatok árán. Egyedül maradt, rajtavesztett.² Mi az igazság tehát abban a kérdésben, hogy a magyarság hivatása a nyugati kultúra védelme?

A nyugati kultúra éppen úgy nem egységes, mint ahogy nem keresztény. A nyugati kultúra számtalan ókori és középkori kultúrelemből, sőt kultúrkörből tevődik össze, szellemi tartalma a Rómától átvett pogány vallások hagyatékának színes kaleidoszkópját mutatja. Óegyiptomi, asszír, görög és zsidó kultúrrétegek hevernek benne egymáson. Mindehhez járul még a beözönlött germán népek kultúrája. Európa törekedett arra, hogy kereszténnyé legyen, valójában sohasem lett az, legfeljebb megközelítette imitt-amott a keresztény eszményeket. Évszázadról évszázadra más és más kultúrképet mutatott, hol a román, hol a gót, hol a klasszikus vonások kerekedtek felül benne. Voltak korszakok, amikor inkább pogánynak lehetett volna nevezni, például a reneszánsz idején. *Egységes a kapitalizmusban lett Európa, de akkor szűnt meg európai lenni.* S vajon ki állítaná, hogy a kapitalizmus kultúrát s kereszténységet jelent? A világ minden táján ősi, harmonikus, szilárd kultúrákat pusztított ki, ahol elhatalmasodott. Alapelvei: a munka kizsákmányolása, a szabadverseny, a gyengébbek elpusztítása, az élet minden területén könyörtelenül alkalmazott haszonelv, a családi közösségek felbomlasztása, általában a magasabb erkölcsi célok és értékek alárendelése rideg materiális céloknak és érdekeknek, mind-mind homlokegyenest ellenkezik a kereszténység alapelveivel. Ha Európában maradt még kultúra, az éppen ennek a Molocheurópának ellenére maradt, s mindenütt azokon a területeken, amelyek kívül estek a kapitalizmus nyers uralmán, tehát a legalsóbb néprétegekben, a földművesek között, egyes nem kapitalizálódott országokban, vagy ahol a nép fel tudta építeni belső védekező szervezeteit (Dánia, Finnország). Vajon hát ennek a sem nem keresztény, sem nem magasabb rendű Európának a védelme volna a magyarság hivatása?

De mondhatná valaki, hogy napjainkban éppen ezzel a kapitalista – mint mostanában divatos nevezni: „plutokrata” – Európával számolnak le a fiatal népek. Ez indokolja a Szovjetunió új szerepét is napjainkban. A valóság azonban egy kissé más. Itt is szükségünk van a fogalmak, helyesebben a tények tisztázására. Mert Európában ma a liberális kapitalizmus átszervezése folyik monopolkapitalizmussá. Az egyik állam kapitalizmusa arra törekszik, hogy megölje testvéreit, s monopolizálja Európát, egyedül birtokolja nyersanyagforrásaikat, piacukat, termelési eszközeiket. Ugyanaz az ideológiai rendszer, ugyanazok az alapelvek, tehát ugyanaz a materializmus, amiből a modern kapitalizmus született, csak éppen liberalizmus nélkül. Ezt az „új” Európát védelmezze a magyarság akár egyedül, akár a Duna-menti népek megszervezése útján? Sőt legyen talán faltörő kos a kezében, ha majd egyszer leszámolását tartja a keleti államkapitalista rendszerrel?

Kétségtelen, hogy a magyarság célja, hivatása, küldetése csak egy lehet, a jelenben csakúgy, mint volt a múltban s lesz a jövőben: a megmaradás. Mégpedig akár ilyen, akár olyan Európában, akár egyedül, akár szövetkezve más, reánk utalt népekkel. Ha e harcban jó fegyver az az érv, hogy Európát védjük, ám éljünk vele, bár a tapasztalatok kellő értékére szállították ezt a fegyvert. És ha érv és fegyver, hogy Európa ellenére maradhatunk csak meg, hát akkor Európa ellenére kell megmaradnunk.

2 Utalás az 1939–40-es szovjet–finn „téli háborúra”, amely két kelet-finnországi terület (Salla, Ribacsij-félsziget), négy Finn-öbölbeli félsziget és a Hanko-félszigetcsúcs, valamint Karelia elcsatolásával végződött, mindez Finnország háború előtti területének tizedét jelentette.

a magyarság küldetése a megmaradás

KELET NÉPE

Ha mármost tudjuk, mit akarunk, s tudjuk, tudnunk kell azt is, honnét jöttünk, kik s mik vagyunk, minő erővel rendelkezünk. Ha tudjuk, hogy meg kell védelmeznünk magyari voltunkat, tudnunk kell azt is, mi a magyarság, mi az, ami a sors forgandó kerékküllői közül sohasem hull ki. Ami örök, amit védelmezve magunkat védelmezzük.

Faji szempontból a magyarság már keletkezése pillanatában sem volt egységes. Ezért lett közkeletű az a gyakran diadallal hirdetett felfogás, hogy magyar fajta nincs is. A fajbiológia nem is magyarázhatja meg egészen magyarságunkat, összetett nép lévén, amely egy keleti ugor és egy bolgártörök ágból ötvöződött, fajiságunk már az előmagyarok korában kettős arculatot mutat. A keveredés később folytatódott. A türk törzsszövetségben belső-ázsiai türk törzsekkel, a kaukázusi tartózkodás idején alán (iráni) elemekkel, a kazár birodalom keretében kabarokkal, később besenyőkkel, kunokkal, eszgelbolgárokkal (székelyekkel) vegyültünk. Őseink sűrűn szedtek rabszolgákat az orosz erdővidékekről, így ágyasaik között sok szláv és finnfajta nő volt: mordvák, muromiak, marik. Ivadékaik a finn elemet szaporították. Itt Magyarországon is sok szlávot találtak, s nem irtották ki őket, hanem maguk közé fogadták. Kevert vérűek vagyunk tehát, jóllehet magyarok.

Mit jelent hát néhány fajbiológusunk játéka Mendel öröklési törvényeivel? Nemrégiben egyik ifjú tudósunk piros meg fekete kockákkal illusztrálta a Mendel-törvényeknek a sejtek génjei útján való érvényesülését. Itt a piros, hol a piros játék ez. Több-kevesebb valószínűséggel alkalmazható birákra, lovakra, gazdasági növényekre. Itt azonban nem babra megy a játék, hanem lélekre. Lelki tulajdonságok, kultúrák, tehát szellemi tények nem erőszakolhatók a mendelezés állattenyésztési vagy növénynemesítési módszerébe. Az ember nem mezőgazdasági produktum. Ma már a legmegrögzöttebb ortodox marxisták is megengedik, hogy a kultúra nem mindig *Überbauja* a gazdasági rendszernek.

Bartucz [Lajos] vizsgálatai szerint van kelet-balti, mongoloid és mongolid, van dinári, taurid, alföldi, van szibériai és rjazáni rassztípus a magyarságban. Sajnos, az antropológusok sem jutnak sokkal közelebb a magyarság faji vonásainak tisztázásához. Míg majdnem háromezer avar koponyát vizsgáltak meg, honfoglalás kori koponya alig száz került elő. E koponyákból annyi állapítható meg, hogy azok 28 százaléka hosszúfejű, 56 százaléka középfajű és csak 16 százaléka rövidfejű. Általános vélemény, hogy a magyarság nagyobb része kelet-balti fajta volt, bár a kelet-balti elem eredete elég homályos. Tapogatózunk tehát, s óvatosan kell megfogalmaznunk azt a véleményt, hogy a honfoglaló magyarság az európai és a mongolid fajkor határán állott.

Az őstörténet és segédtudományai szerint a magyarság kultúrája nem volt tiszta nomádkultúra. Elődeink egy része ismerte már a földművelést is. Hosszabb-rövidebb letelepedései során nemcsak sátorban, hanem házban is lakott. Társadalmi szervezete viszont békében-háborúban egyaránt a türk törzsszövetségben nyugodott. Törzsek, nemzetségek, családok (hadak) rendszere volt ez. A hadi tevékenységet, az államvezetést – amennyire államnak lehet nevezni a honfoglalás előtti kor magyar társadalmát – kétségkívül a türkök harcias törzsei és nemzetségei intézték, a békés ugor népesség viszont valószínűleg alávettett (*jobas* = jobbágy) szerepet játszott, s inkább vadászattal, halászáttal, földműveléssel, famunkálással, vessző- és sásmunkával foglalkozott. E nép, amely a türk fajtájú avarok összerombolt birodalmának színhelyén megjelent, még Géza fejedelmünk idején is tipikus képét mutatja a türk államszervezésnek. Az uralkodó törzs, a Magyar, középponti helyzetet foglalt el az országban, a többi pedig az ő biztonságát – s vele az egész államét is – biztosította. Az itt talált népeket szabadságukban, lakóhelyükön meghagyták, mindössze, mint később a mongol birodalomban is, adófizetésre kötelezték őket.

Őseink tehát a nagy eurázsiai sztyepkultúra képviselőjeként jöttek ide. Mint küldöttei a távol-keleti Csendes-óceánig s fel a Jeges-tengerig terjedő méretetlen, kavargó, hol lavinaszerűen megnövő, hol részeire hulló s új mozaikba

Őseink az eurázsiai sztyepkultúra képviselői

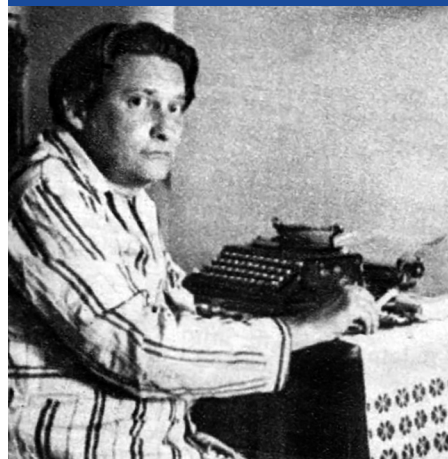

illeszkedő néptengernek. A változat benne végtelen. Itt még sokáig folytatta eredeti életmódját, majd lassanként letelepedvén, az állam alapja az ugor réteg lett. S megindult egy úgynevezett „felső kultúra” építése.

Ez az a pont, ahol hivatalos történetírásunk és kultúrszemléletünk szinte magyarellenessé válik. Igaz ugyan, hogy szerves folyamánya középkori *gestairodalmunk* s kolostori felfogásunk szellemének, azonban *ideje a szolgálai követéstől, sőt túlzásoktól szabadulnunk*. Mert a nagy sorsfordulót, a magyarság letelepedését és kereszténnyé válását határnak tekinti, erőszakos, szakadékszerű cezúrának, ahogy a *gesták* cezúrának tekintették abból az érthető okból, hogy ami a keresztészen innen van, az az Istennek tetsző tiszta, emberi s felsőbbrendű élet, ami a keresztészen előtt volt, csak vak botorkálás, tévelygés, sötétben való tapogatózás, százalmas, embertelen állapot. Hivatalos felfogásunk és közkeletű nézeteink szerint a nagy cezúrán, a keresztészen még át nem esett magyarság műveletlen, barbár, alacsonyrendű, noha nemes tulajdonságokkal megáldott s kultúrára „hajlamos” nép volt, százalmas, némiképpen erkölcstelen, mindenesetre közveszéyles nomád életet élt, rablásokat rendezett, *magnum* áldomásokat ivott, hódolt a „Hadúr” előtt, s elég illedelmesen ugyan, de mégiscsak pogánykodott. Szegény, alacsonyrendű rokonságról szokott így beszélni a felkapaszkodott unoka. A kereszténnyé válás után pedig, íme, egy átvedlett, múltját megtagadó, szorgos kultúrmunkában verejtékező, Európára mély tisztelettel tekintő, mindenáron tanulni akaró nép áll. Szégyelli, hogy kumiszt ivott, s egyetlen vágya, hogy odahagyva sátrait, kőházakba vonuljon, román templomokat építsen, a bajor törvényért lelkesedjék, s mennél tökéletesebben s gyorsabban elfeledje, hogy ki s mi volt, honnét jött. Eszerint a magyarság valami különös kollektív pszichoanalízisen esett át, kigyógyították infantilis komplexusaiból. Fiai, mint valami jobb családok gyermekeiből összeválogatott gimnáziumban, vetélkedtek abban, hogy ki tud jobban felelni Európából a „keresztény-germán” tanár úr előtt. Ösztöneit megtagadta vagy kiirtotta. Pusztá megszokás, hogy magyarnak nevezte magát, ez mindenesetre sajnálatos szépséghibája máig. Hivatalos felfogásunk szerint a magyarság egycsapásra megszűnt eurázsiai nép és lélek lenni.

Holott lehetséges-e, hogy egy nép, mint a gúnyját, levesse több évezreden át szervesen kialakult lelkiségét? Ha a keresztvíz kereszténnyé is teszi a pogányt, elképzelhető-e, hogy fehér emberre változtatja például a néget? S ha nem tudja lemosni a fekete bőrt, vajon ki tudja-e mosni az ösztönöket, szét tudja-e oldani a lelki alkotót? Vajon megszűnt a magyarság az lenni, ami volt? Bizonyára nem.

A sátrak ugyan átengedték helyüket a berenaházaknak, a téli szállások a váraknak, az ősi, hordozható istenházak az új stílusú templomoknak. Géza fejedelem fapalotája is szégyenkezve nézett még ideig-óráig az esztergomi hegyen vele szemközt épülő díszes kőpalotára. A papoktól üldözött jókulátordalok és hősi énekek is visszahúzódtak a nép közé, a tarsolylemezek palmettái a paloták oszlopfőire, kelyhek, szentségtartók peremére kerültek, a sámánok, javasok, táltosok és baksák mocsarak, erdők közé húzódtak, vagy vándorló garabonciás diákokká (*kara bonc* = fekete táltos) lettek. De mindez szívósan, makacsul élt és virult tovább. Mint pogány tarack bujkált a keresztény búzavetés alatt, s minden irtás, tiprás, égetés ellenére ki-kiütközött az Úr gabonájából s a nyugati művelődés alól. Az eurázsiai lélek kereszténnyé s nyugatívá lett ugyan, de a maga módján, eurázsiai módon lett azzá.

Kodolányi János a II. világháború idején: előadás a Vigadóban 1940-ben, munka közben 1943-ban és 1944 nyarán (*Színházi Magazin*, 1940. 8. szám; *Film, Színház, Irodalom*, 1943. 29. szám; *Magyar Játékszín*, 1944. 5. szám)

Törzsszövetség –
László Gyula ábrázolása
a vérszerződésről az 50 rajz
a honfoglalókról (Móra, 1982)
című albumban
(MMA)

EURÁZSIAI LÉLEK

Az eurázsiai lélek tehát mélyen a nép alsóbb rétegeibe szívódott, lassan-lassan rátelepedett egy európai kultúrréteg, amely, mint mondtuk, aszerint volt más és más, ahogy maga Európa is más és más volt időnként. Európa volt a változó, a magyar lélek az állandó. E két birkózó erő első találkozása Szent István országlása. Néha kiegyensúlyozódtak a külön-külön erők, ez történt a román korban, néha törések támadtak, mint Mátyás király korában az üvegházi magyar reneszánsz virágzása idején, majd tragikus kimenetelű, egyenlőtlen harcban kavartak, mint napjainkban, a kapitalizmus korában.

A találkozás azonban nem a keresztény-germán kultúrkörrel, hanem a keresztény-latin kultúrkörrel történt meg első ízben. Ezen nem változtat semmiféle hivatalos erőszaktétel. Az új Magyarország alapjait a clunyi kolostorból kisugárzó erkölcsi megújulás vetette meg, a 11–12. században kolostorok épültek azzal a rendeltetéssel, hogy bennük csak francia szerzetesek lakhatnak. Nyelvünk kellő figyelemre nem méltatott jövevényszavai között már a kereszténység első korszakában sok francia szó volt. Arra a termékenyítő francia-latin szellemre, amely a honfoglalást követő első századokban oly csodálatos fényre vonta be nemcsak királyaink udvarát, de előkelő nemzetségeink mindennapi életét is, ragyogó okfejtéssel és világító bizonyítékokkal mutat rá Kardos Tibor kiváló műve, a *Középkori kultúra, középkori költészet* [1940]. De jelentékeny hatással volt ránk a bizánci kultúrkör is. Eleinte mintha egyforma esélyei lettek volna a keleti kereszténységnek a nyugatival, gondoljunk csak görög kolostorainkra s a különösen a Dél-Magyarországon tevékenykedő görög térítőkre. Nincs minden szimbólum híján, hogy Szent István koronája két részből, egy Rómából kapottból s egy Bizáncból küldöttből áll. Palástja nyilván mutatja a bizánci kultúra hatását, de a korona zománcképei is rávallanak.

Az eurázsiai lélek minduntalan felhorgadt a rátelepült idegen kultúra ellen. Az első századok pogánylázadásai, a hajdan mellérendelt viszonyban élő törzsek tiltakozása a frank alárendelt viszony ellen, a katonai szervezeté a földművelő nép új szerepe ellen, Tengri tiszteleté az új Boldogasszony és Fia tisztelete ellen. Később ez a lélek szelephez jut a roppant belső feszültség könnyítéseképpen a háborúkban. De mohón ragadja meg Dózsa parasztmozgalmának alkalmát, hogy fölkeljen s mennydörgő szavát hallassa elnyomójával szemben. A reformáció idején vallási mozgalomhoz csatlakozik, majd a vallás-

szabadságért vívott harcokban a szabadság zászlajának felemelőihez, a '48-as forradalomban Kossuthhoz. A világháború után már nem volt hová állania, bár reménykedett, hogy felszabadulhat, s megteremtheti a természetének megfelelő sajátos életformákat.

De nemcsak idegen szellemmel, idegen kultúráramlatokkal került szembe, hanem idegenekkel is. Ez a nép, amelyhez szabadon csatlakozhatott minden idegen népelem, s amely szabadságukat megtartotta, nyelvüket, életmódjukat nem korlátozta, időről időre mégis kénytelen volt felhőrdülni. Már Szent István idejében idegenekkel hadakozott, I. [Orseolo] Péter korában iszonyú idegengyűlölet rohant végig az országon, ez a tűz csapott fel II. András idején, s felperzselt a merániakat s fennhézázó, költekező uszályhordozóikat. Felesleges végigmennünk minden kiáltó példán napjainkig. Eltűrtük, hogy királyi s főpapi udvaraink előkelői idegenből jussanak nálunk magas polcra, örködtünk nyolc-száz évig szepességi és erdélyi száz városaink biztonsága, gazdagodása fölött, több mint két évszázadon át alig volt szavunk az ellen, hogy a török hódoltság után betelepédettek velünk egyenrangú, jó-módban, szabadságban élő honfitársaink legyenek. S íme, még ez az ázsiai mód türelmes lélek is kellett, hogy olykor-olykor megálljt kiálltson a földjén hízó élősdieknek. Mert ők az európai kultúrnép jogán a magyar mellérendelő viszonyt mihamar alárendeltté akarták tenni s tették is a magyarság számára.

Miféle népeket kapcsolt a magyar törzsszövetség magához? Vándorlásai során a magyar törzsszövetség magához kapcsolt minden olyan szabadon csatlakozó népet, amely lelkiségében, kultúrájában, életmódjában hasonló volt hozzá. Az ugor törzseket egyesítette a bolgártörökkel. Annyira kiegészítették egymást, hogy az utóbbiak a nyelvüket is feladták. Csatlakozott a jazig, bár iráni eredetű volt – utódaik a jászok. Itt, a Duna-Tisza mentén megszervezte a szlávokat. Időtlen múltja volt már a honfoglalás idején az úgynevezett szent-istváni gondolatnak, vagyis a türk eredetű mellérendelő államszervezés törzsszövetség-gondolatának. A szabad, mellérendelő türk törzsszövetség elve szerint mindig a magyarság szabta meg a csatlakozás feltételeit, a csatlakozóinak feladatát, jelölte ki a szövetségben elfoglalandó helyét. Így történt ez a kabarok, a besenyők, a székelyek, az avarok, a szlávok esetében. Így történt első királyaink korában a szepesi, az erdélyi telepésekkel is. Jogilag voltak szabadon csatlakozott, egyenlő jogú (törzs)szövetségesek, voltak behívott s bizonyos feladatokkal megbízott telepések, s később már a török hódoltság után, voltak be nem hívott, de bejött telepések.

A csatlakozottak ugyanannak a lelkiségnek, a széles eurázsiai kultúrának hordozói voltak, aminek a magyarság. Azok a nem magyar népelemek, amelyek már előbb itt éltek, ugyancsak a magyarság lelkiségéhez közel álló, azzal rokon elemek voltak. Egy nép lelkéről a nyelv mellett a zene vall legnyilvánvalóbban. Vallomása döntőbb is a nyelvénél, hiszen népek levetik nyelvüket, ahogy a türk-magyar törzsek levették s felvették a finnugor magyart, a bolgár szlávval cserélte fel a magáét, a porosz németül beszél ma, a mordvin, a cseremis, a mari, a baskír, a kazáni és a krimi tatár nagyrészt oroszul. De a zenei nyelv évezredek át megmarad. Márpedig a magyarság lelke lényegében ugyanazon a zenei nyelven szól, amin a körülötte élő szlávok, a kelet-európai és belső-ázsiai törökség, a távol-keleti mongolság, az északi folyók kínai, sőt a japáni szigetek népének lelke. Ugyanazon a nyelven, amin az erdővidékek finnje és vogulja, osztyákja, a tundrák cseremisze, marija, az uráli baskír, a krimi tatár. Ha Nyugat felől átlépjük a Lajtat, a Visztulát, egyetlen óriás kórus hangzik mindenütt, egyetlen lélek zeng e hatalmas Népek Kórusán. Világokat átfogó lélek ez, világokkal tartunk rokonságot. Sőt e világokból Nyugatra is származtak hangtörédek egy-egy elvándorolt nép ajkán, egészen a Skandináv félszigetig, sőt Izlandig. E hatalmas dallam időtlen. Kodály nyíltan felveti a *Mi a magyar* [1939] című kötetben a magyar népzenenek a honfoglalás korával való kapcsolatait. Ez a zenei nyelv pedig, mint Bartók nagy

mellérendelő, törzsszövetségi államszervezés

Kodolányi János politikai művei

A hazugság öl. Memorandum Huszár Károlyhoz, a parlament alelnökéhez. Egyetemi Nyomda, 1927.

Suomi, a csend országa. Útirajz. Cserépfalvi, 1937.

Suomi títká. Magyar Élet, 1939.

Esti beszélgetés. Magyar Élet, 1941.

Baranyai utazás. Bolyai Akadémia, 1941.

Kelet és nyugat határán. Dunántúl Nyomda, 1941.

A csend országa. Finnországi élmények. Stádium, 1942.

Csendes órák. Turul, 1942.

Zárt tárgyalás. Turul, 1943.

F. M. Dosztojevszkij: Az ázsiai kérdés (részlet)

Mennyit erőlködtünk, hogy Európa a saját véréből való vért lássa bennünk, hogy csak európaiak legyünk, ne pedig nem a tatárok! Fáradhatatlanul és erőszakosan kellettünk magunkat. Hadseregünket „a királyok megmentésére” küldtük, és magunk is megijedtünk, hogy mily erősek vagyunk, aztán meglapultunk, és biztosítottuk Európát, hogy nekünk csak az ő jóléte és boldogsága fontos! Napóleont 1812-ben csúnyán kivertük Oroszországból, és többé ki sem békültünk vele, akárhogy tanácsolta akkoriban néhány okos és jószemű honfitársunk, hanem megállás nélkül tovább üldöztük, csak hogy Európának a bitorló ártalmatlanná tévésével kedveskedhessünk. Ez természetesen igen szépen festett: az egyik oldalon a zsarnok és rabló, a másikon a fölzsabadító és a békeapostol. De politikai szerencsénknek hála, megint rossz helyen kopogtattunk. Ezt a rablót ugyanis éppen abban az időben, egész pályafutása során először, arra kényszerítették az események, hogy őszintén és kétségbeesettségének erejével szövetkezzék velünk. Ha Európában nem zavarjuk őt, Keletet nekünk engedi át, és a keleti kérdés miatt, mely jelenünk és jövőnk egyre fenyegetőbb vihara és szerencsétlensége, rég nem fájna a fejünk. A bitorló később maga is ugyanezt mondta, és valószínűleg nem hazudott, mert okosabbat semmi esetre sem tehetett volna, mint hogy továbbra is állja a szerződést, ha nyugati aspirációit nem keresztezzük. Európa népeinek javarésze az időben sokkal gyöngébb volt, semhogy ázsiai terjeszkedésünket meggátolja, erre még Anglia se lett volna képes. Lehet, hogy Napóleon később elbukik, lehet, hogy csak dinasztíája jut erre a sorsra, Keleten azonban most mi volnánk az urak. És tengerünk is volna, és vízen is szembeszállhatnánk Angliával. Egy hatásos jelenetért adtuk el magunkat! És mit kaptunk érte? Még Napóleont teljesen le se verték, a mi fegyvereinkkel fölzsabadított népek máris rosszindulattal és gyűlölködő gyanakvással pislogtak ránk. A kongresszuson valamennyien ellenünk szövetkeztek, mindent elhalásztak előlünk és ráadásul olyan ígéretre köteleztek bennünket, melyeknek Oroszország csak kárát látta. És e szomorú tanulságok ellenére mit tettünk eddig? Nem dolgoztunk a német hatalom megerősödésén? Nem néztük tétlen, hogy a fejünkre nőjön? Csöppet se nagyítunk, ha azt állítjuk, hogy a németek fejlődésüket és erejüket nagyrészt nekünk köszönhetik. Bármikor hívtak, nem szaladtunk rögtön, hogy vitáikat elintézzük? Nem fedeztük a hátukat, ha veszély fenyegette őket? És mikor mi jutottunk bajba, nem éppen ők haraptak a sarkunkba? S egy újabb zivatar közeledvén felénk, nem akarták orvtámadásaikat megint megismételni? És most ott tartunk, hogy Európa minden nemzete és minden fajtája a fogát vicsorgatja ránk, és csak az alkalmat lesi, hogy belénk marjon. Mivel fizetett hát Európa ezért a sok szolgálatért? Halálos gyűlölettel!

Mért gyűlöl minket Európa oly elvakultan, miért nem bíznak bennünk Nyugaton föltétlenül és megingathatatlan, miért nem hiszik el, hogy barátaik és szolgálk vagyunk, becsületes és hű szolgálk? És hogy európai rendelkezésünk egyetlen parancsa, hogy folyton Európa kívánságait lessük? Talán túloztunk, de ez a század mégiscsak farkcsóvágatással teli étvágy magunkra gondolván, tettünk, próbáltunk valamit? Mindent Európáért! – ez volt a mi állandó jelszavunk. Nem, amazok sose fognak bennünk megbízni. Mért nem? Mert a szemünkbe nevetnének, ha atyafiságunkat mernék emlegetni.

Az a végzetünk, hogy nem tudunk elfordulni attól az ablaktól, amit Péter nyitott Európa felé. De Ázsia ezalatt... Igen, ez a mi mentsvárunk! Csak értelmesebben gondolkoznának nálunk Ázsiáról és arról a gondolatról! Milyen erős és egészséges lenne akkor a mi nemzeti gyökerünk! Ázsia, ázsiai Oroszországunk az a beteg gyökér, mely biztosan elpusztul, ha ki nem ássuk és újra el nem ültetjük! Imádkozunk az új, a megváltó princípiumért!

jelentőségű munkája (*Népzenénk és a szomszéd népek népzenéje* [1934]) ragyogó világossággal bizonyítja, a Lajtától Nyugatra merőben idegen nyelv. És ez a nyelv napjainkig lényegében nem változott. Nyilván nem változhatott tehát a lélek sem, amely belőle s általa szól. A Heves megyei parasztasszony siratóéneke azonos az osztyákkal, a székely dal azonos a Konfuciusz-himnusszal s Fehér László balladájának dallama a burját-mongoléval.

MÉLYEBB MAGYARSÁG

De nemcsak a zene nyelve vall így, hanem a szavaké is. Mérhetetlen szerencsénk, hogy nyelvünk az ómagyar kortól, sőt az előmagyarok korától napjainkig egyetlen szerves egész. A *Halotti beszéd* nyelve mai nyelv. Mit bizonyít ez? Azt, hogy feltétlenül meg kellett maradnia lelki sajátságainknak is. Ideig-óráig befonhatta idegen elemek fonadéka, elburjánozhatott rajta latinizmus, gallicizmus,

Azt hiszem, hogy akkor, amikor Ázsiához pártolunk, körülbelül az az eset ismétlődik meg velünk, ami Amerika fölfedezésekor Európával történt. Mert ha meggondoljuk: Ázsia szerepe hajszálnyira ugyanaz, ami az akkori, még föl nem fedezett Amerikáé. Ázsia előzőnlésével kezdődik a mi igazi újjászületésünk. Önállóságunk érzete tennivalóinkat is kijelöli majd, az alatt a kétszáz év alatt, amíg Európa nyakán lógtunk, minden munkától elszoktunk, és fecsegők és ingyenélők lettünk.

Európa minket, rabszolgákat, csak kegyelemből túrt, Ázsiába azonban úgy fogunk bevonulni, mint e kontinens urai. Európában tatárok voltunk, Ázsiában mi is európaiak leszünk. Mihelyt e mozgalom általánossá válik, missziónk, kulturális missziónk fog bennünket Ázsiába vezetni. Próbáljuk meg, csak két vasutat építsünk – az egyiket Szibériába, a másikat Közép-Ázsiába, a következmények majd eldöntik, kinek volt igaza.

Mély és igaz tudomány nélkül semmit se kezdetünk Ázsiában! Mít gondol, mik vagyunk most, ha nem laikusok és dilettánsok? Ott azonban alkotók leszünk! Hisz mihelyt önállóbban és bátrabban nézünk szét a világban, a szükség úgyis rákényszerít bennünket, hogy alkossunk! Ha a tudományok mesterei azt hiszik, hogy örökké hálás tanítványok maradunk, megmondjuk, hogy megelégtünk ezt a szerepet. De az a legfontosabb, és ebben egy percig sem kételkedünk, hogy kulturális missziónk a tömegek tudatában már a kezdet kezdetén világos és lelkesítő lesz. E misszió nagysága minket is erőssé és önértzetessé fog tenni, pedig e két tulajdonság nem nagyon általános mifelénk. De az az özőn, mihelyt megindul, a nyughatatlanok, a sóvárgók, a fásultak, a restek és fáradtak megmentője lesz. Ha az állóvizet levezetjük, a penész meg a bűz magától megszűnik. A tettek láza mindenkit meg fog változtatni. Nem egy tehetségtelennek, akinek büszkeségét megsebeztek és megalázták, második anyja lesz Ázsia. Hányszor halljuk – különösen az európai kolóniákban –, hogy akik az egyik helyen a tehetségtelenség típusai voltak, a másikon zsenijükkel csodálatba ejtették az embereket. Ne féljenek, Oroszország azért még nem válik pusztasággá. A kivándorlók először csak szállingózni fognak, aztán híreket küldözgetnek az otthon maradtaknak és lassan-lassan megindul az általános emberáramlás. De az orosz tenger fölszíne akkor is változatlan marad. Csak ne soká habozzunk, mert egy szép nap a saját zsírunkba fulladunk! Különben az egész lakosságnak alig néhány százaléka megy majd szerencsét próbálni, aki nem tudja, észre se fogja venni, hogy mi népesítjük be Ázsiát. [...] Értsük meg végre, hogy Ázsia jövője a mi jövőnk, hogy Ázsia minden kincse és minden tengere a mi jogos tulajdonunk! Mikor Európában a lealázó kommunizmus rég meggyökerezett, mikor odaát mindenki közös akolba verődött, mikor már a családok is beleolvadtak egy roppant közösségbe, mikor a gyermekeket – akiknek háromnegyed részét az utcán szedték föl – nevelőintézetekben nyomorgatják, nálunk a korlátalanság örömét fogják hirdetni az erdők, a mezők és a messzi horizontok, és gyermekeinket nem börtönökben, hanem az Isten szabad ege alatt mi, az apák fogjuk fölnevelni. Igen, a remények és végtelen lehetőségek birodalma, el nem képzelhető birodalma vár ránk! Nem, nem csak aranyat rejt az a föld. De csupán egy új princípium nyithatja meg a mélyét! Akkor, ne féljünk, a mi új népvándorlásunk költségei maguktól fognak az ölünkbe hullani. Miért tartunk például annyi követséget Európában, miért akarjuk lakomákkal és szellemi sziporkákkal elkápráztatni a világot, egyszóval, miért fizetjük most, és különösen most, azt a rengeteg és egészen fölösleges személyzetet? Ugyan mit nekünk – különösen most – Gambetta meg a pápa, ha Bismarck mégúgy piszkálja is. Nem lenne jobb, ha rongyaikat mutogatva kiállunk az út szélére és összekoldulunk néhány kopeket, s bár Európa nevetve mondaná, hogy *la Russie se recueille*, mi otthon szép csöndesen fölkészülünk?

Nyugat, 1916/13. 15–16. és 18–20. oldal, fordító nélkül

fojtogathatja ma is a korszerű germán gondolkozás szolgálai utánzásokban szenvedő uralma, időről időre megtörhetett ősi mondatszerkesztésének csontváza. De megfürdik a népnyelv örök s változatlan életvizében, s újjászületik, mint a mese hőse. És ha a magyar lélek előtt minden megnyilatkozás eldugul, nyelvbe húzódik, mert a nyelv nemcsak kifejezi a lelket, hanem megőrzi is. És nyelvi harcot indít, hogy a nyelvből kibontsa a szellemet, a szellemből pedig az egész magyar élet megújításának ellenállhatatlan forradalmát.

Az eurázsiai lélek nem megy száműzetésbe ma sem. Készen érkezett erre a földre, készen várja sorsdöntő óráit. Az eurázsiai lélek, amelyet Németh László mélymagyarságnak nevez,³ olyan, mint a mesebeli legkisebb, legszegényebb fiú: erdő elrejt, csalit befogadja, folyó felveszi, madár táplálja, hegy megnyílik előtte, madarak szárnyukra veszik, tűz kettéválik előtte. Ne féltsük őt. Fogjuk kézen, ha találkozunk vele. Nézzünk magunkba: a szívünkben lakik. ■

3 Utalás Németh László sok vihart kavart, 1939-ben megjelent *Kisebbségben* című művére.